

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНБАСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

О. В. Піскунов

Методичні матеріали

**для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Перекладацький
аналіз тексту» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 035 Філологія**

Слов'янськ – 2023

УДК 378.147: 811.111 (075.8)

А 64

Розглянуто та схвалено на засіданні кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(протокол № 12 від 22 червня 2023 р.)

Рекомендовано до друку Вченою радою ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

(протокол № 9 від 29 червня 2023 р.)

Рецензенти:

Орел А. С – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «ДДПУ»

Рижкова С. В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов ДВНЗ «ДДПУ»

Піскунов О. В.

Методичні матеріали для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Перекладацький аналіз тексту» для здобувачів 1 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 035 Філологія / О. В. Піскунов. Слов'янськ: ДДПУ, 2023. 87 с.

ЗМІСТ

Передмова	4
Завдання для самостійної роботи	5
Короткий словник перекладацьких термінів	73
Список рекомендованої літератури	87

ПЕРЕДМОВА

В методичних матеріалах зроблено спробу осмислити текст, що перекладається, з точки зору лінгвістики тексту. Текст оригіналу і текст перекладу розглядаються як два варіанти одного комунікативного повідомлення. У сучасному перекладознавстві проблеми вивчення тексту, як і раніше, залишаються одними з найактуальніших. Лінгвістика тексту багато в чому сприяла розвитку теорії та практики перекладу, вона багато дала перекладачам у плані обробки вихідного тексту в процесі перекладу його оформлення на кінцевому етапі.

Текст оригіналу і текст перекладу – це дві форми існування одного повідомлення, у результаті перекладу необхідно встановити між ними відносини комунікативної рівної цінності. Лінгвістичний аналіз оригіналу обов'язково повинен передувати перекладу будь-якого тексту. Аналіз тексту допускає безліч підходів і методик. Але в будь-якому разі перекладач розглядає зовнішню і внутрішню структури тексту, семантичні та прагматичні аспекти.

Методичні матеріали складаються з теоретичної частини, практикуму, короткого словника перекладацьких термінів, списку літератури, вдаря термінів і бібліографічного списку. В роботі пропонується алгоритм лінгвістичного аналізу тексту. Практикум містить завдання, пов'язані з теоретичним осмисленням природи тексту, його основних категорій і властивостей, аналізом текстів та їх перекладом.

Значення перекладацького аналізу тексту

Процес перекладу складається з трьох основних етапів, а саме: 1) передперекладацький аналіз тексту 2) власне процес перекладу 3) етап редагування. Значимість двох останніх етапів незаперечна, що ж до першого, то переважна більшість авторів якщо і згадують про нього, то лише мимохідь, залишаючи його поза межами глибокого теоретичного осмислення, і тим самим відводячи йому невизначено-інтуїтивну роль. "...у перекладацькій літературі мовчки виходять із принципу, що розуміння як передумовна діяльність перекладача є чимось само собою зрозумілим, що воно не потребує якогось дослідження і роз'яснення". Тому, слідом за такими дослідниками, як М. П. Брандес, І. В. Алексеева, етап передперекладацького аналізу тексту розглядається нами не тільки як неодмінна умова виконання якісного перекладу, а й як цілком конкретна техніка розуміння смислу перекладеного тексту. При цьому однією з умов є виконання перекладацького аналізу не на інтуїтивному, а на свідомому рівні. Призначення передперекладацького аналізу вбачається в тому, щоб сприйняти текст, що перекладається, як єдине ціле, а потім, розклавши його на компоненти, виявити його типологічні ознаки, зрозуміти, які труднощі він містить, що в ньому релевантне, значуще для подальшого перекладу, а чим можна пожертвувати, яку стратегію перекладу обрати.

Значення передперекладацького аналізу важко переоцінити, оскільки він не лише є умовою розуміння тексту, а й саме на цьому етапі визначаються ті риси оригіналу, що мають увійти до інваріанту під час перекладу. Отже, відштовхуючись від робочого визначення інтерпретації тексту, яке ми виклали вище, можна визначити передперекладацький аналіз як багатоаспектну аналітичну діяльність із вилучення смислу оригіналу та визначення інваріанту перекладу.

Схема передперекладацького аналізу

Детальну схему передперекладацького аналізу запропонувала Крістіана Норд. Вона розділила компоненти передперекладацького аналізу на дві категорії - екстралінгвістичні чинники та внутрішньотекстові чинники: 1) *Екстралінгвістичні чинники*: - автор тексту, - інтенція автора тексту, - реципієнт тексту, - спосіб передачі повідомлення, - місце створення тексту, - час створення тексту, - привід створення тексту, - комунікативна мета тексту. 2) *Лінгвістичні чинники*: - тема тексту, - зміст тексту, - структура тексту, - невербальні елементи тексту та їхнє співвідношення з вербальними, - синтаксичні особливості тексту, - лексичний склад тексту, - тональність тексту, - прагматичний вплив тексту.

Вітчизняний перекладознавець І. С. Алексєєва, яка також є представницею функціонального підходу, розробила свою схему передперекладацького аналізу, до якої вона включила такі пункти: 1. Збирання зовнішніх відомостей про текст: - автор оригінального тексту; - час створення та публікації оригінального тексту; - джерело (книга, інтернет-сайт, журнал або газета).

- *реципієнт тексту*. Зовнішні відомості допомагають перекладачеві при виборі стратегії перекладу. Якщо, наприклад, оригінальний текст був написаний у ХІХ столітті, необхідна архаїзація перекладу. Якщо текст призначається для дітей, неприпустимі складні синтаксичні конструкції або інші елементи, що ускладнюють його сприйняття і розуміння. 2. Визначення складу інформації та її щільності. І. С. Алексєєва виділяє чотири види інформації: - когнітивна, - оперативна, - емоційна, - естетична. Когнітивна інформація включає об'єктивні відомості про зовнішній світ (характеристики обладнання, опис виробничих умов тощо). Оперативна інформація представлена спонуканнями до вчинення певних дій шляхом застосування різних спонукальних засобів: форми дієслівного імперативу, інфінітив зі значенням імперативності, модальні дієслова, кон'юнктив, лексичні інтенсифікатори.

Емоційна інформація - це нові відомості для наших почуттів (привітання, прощання, слова оцінки, що можуть бути обмежені діловим етикетом, емоційно забарвлена лексика та синтаксис). Естетична інформація представлена метафорами, римою, грою слів, епітетами та іншими стилістичними тропами, залученням невербальних знаків, засобами фонетичної стилістики. Кожен вид інформації має свої засоби оформлення в мові. Іноді перекладачеві доводиться перекладати тексти, де має місце поєднання кількох видів інформації. Такими текстами, приміром, є рекламні оголошення, у яких поєднуються чотири види інформації: - когнітивна (назва фірми, назва продукту, ціна) - оперативна (позиви придбати товар) - оперативна (позиви придбати товар)

- емоційна (оцінка якостей продукту) - естетична (гра слів, рима, фразеологія, повтори). Однак більшість текстів спеціалізуються на якомусь одному виді інформації. Наприклад, технічні або наукові тексти містять переважно когнітивну інформацію, тексти побутового спілкування - емоційну, а в художніх текстах переважає естетична інформація. Проте варто зазначити, що рідко можна зустріти текст, який містить лише один вид інформації. Навіть наукові тексти не бувають суто когнітивними, повністю позбавленими емоційного змісту. Ще один фактор, який потрібно визначити перекладачеві, - щільність інформації або її компресивність. Виділяють три види щільності інформації: високу, середню, низьку. Так, у технічних текстах використовується багато термінів, скорочень, статистичних даних, формул тощо. Це - засоби підвищення щільності інформації. Зазначимо, що підвищення густини інформації притаманне лише когнітивному її виду.

3. Комунікативна мета або комунікативне завдання тексту Метою тексту може бути повідомлення нових відомостей, встановлення контакту, переконання в необхідності купити товар, інструктування тощо. Встановлення комунікативної мети тексту допомагає перекладачеві визначити домінанти перекладу. Комунікативне завдання аналізованої статті - продемонструвати читачеві можливості адаптивної сітки (adaptive grid), що

допоможе суттєво скоротити час опрацювання. 4. Мовленнєвий жанр Визначення, до якого жанру належить текст, що перекладається, допомагає знайти правильні мовні засоби оформлення перекладу. Як правило, тексти одного й того ж мовленнєвого жанру схожі в різних мовах. Наприклад, інструкція до лікарського засобу або побутового приладу на англійською та українською мовами має однакову структуру і схожий лексичний склад, незначно відрізняючись синтаксичними структурами. Мовленнєвий жанр наукової доповіді однаково будується як в англійській, так і в російській мові. Однак є свої стилістичні особливості в написанні публіцистичних статей англійською та російською мовою. Зокрема, останні більш формальні, ніж перші. Перевагами схеми І. С. Алексеевої є її цілісний характер. Схема враховує всі аспекти аналізованого тексту, допомагаючи уникнути перекладацьких помилок і підвищити якість перекладних текстів. Навіть її видима громіздкість із часом усувається, оскільки в перекладача виробляється навичка автоматичного передперекладацького аналізу, що займає мінімум часу.

Детальна схема перекладацького аналізу тексту

1. бібліографічна довідка

Bibliographic reference

Збирання зовнішніх відомостей про текст: автор тексту, час його створення та публікація, звідки взято текст (чи буде це уривок із роману, стаття з енциклопедії або журналу, газетна замітка, рекламний буклет тощо).

Усі ці зовнішні відомості відразу скажуть про те, що можна і чого не можна буде допускати в перекладі. Наприклад, якщо текст XIX століття, нехай навіть він і нехудожній, під час перекладу необхідно врахувати і передати часову дистанцію, тобто віддати перевагу застарілим словам і синтаксичним структурам (архаїзація).

Якщо вказано автора тексту, то в певних випадках (публіцистичний, мемуарний, науково-популярний та ін. тексти) можна очікувати, що вам зустрінуться риси індивідуального авторського стилю. Їх ви повинні будете

обов'язково постаратися відобразити в тексті перекладу. Але автор - це дуже часто поняття формальне, і те, що його вказано, не означає обов'язкової наявності рис його індивідуального стилю в тексті.

Треба вказати:

- 1) що являє собою текст - чиясь стаття / чиясь оповідання / уривок з якогось твору;
- 2) коротка інформація про автора і про текст (якщо це художній твір) - якщо є такі відомості;
- 3) де опубліковано текст (наприклад, URL).

2. лінгвоперекладацька характеристика тексту

Лінгвістично-перекладацька характеристика тексту

Джерело / Source:

індивідуальне (індивідуально-авторське) / individual

груповий (колективний / колективно-груповий (обмежений віком, професією тощо)) / group

масовий / mass

(за можливості, уточнити, хто конкретно)

Наприклад:

Джерело: індивідуальний, автор вищевказаної статті.

Реципієнт / Recipient:

індивідуальний / individual

груповий (колективний / колективно-груповий (обмежений віком, професією тощо)) / group

масовий/ mass

(за можливості, уточнити, хто конкретно)

Наприклад:

Реципієнт: стаття адресована широкому колу читачів, зокрема людям, які цікавляться медициною і обстановкою в Африці.

Комунікативне завдання

Communicative task

Мета створення тексту: автор його створив для того, щоб ...

- надати читачам інформацію про ... / to provide readers with information on... /
to provide readers with information on...

- привернути увагу читача до того, що відбувається. / to attract the reader's
attention to the events.

повідомити відомості, і приписати дії. / to provide information, and dictate
actions.

нав'язати певну оцінку подій / impose a certain assessment of the events □

Стиль / Style:

науковий / scientific style

(науково-технічний / scientific and technical)

- власне науковий,

- науково-інформативний,

- науково-довідковий,

- навчально-науковий,

- науково-популярний.

□ художній / belles-lettres [,bel'letrə] style (літературно-художній)

□ офіційно-діловий / official (formal) style

□ публіцистичний / newspaper / journalistic / publicistic style (газетно-
публіцистичний / газетно-інформаційний)

□ функціональний стиль повсякденного спілкування / functional style of
everyday communication]

□ The Belles-Lettres Style має такі підстили:

- мовний стиль поезії

- емоційна проза

- драматургія